

met het zielebeeld van de Grieken: de ziel die gericht is niet op fysiologische processen maar op het goede, het ware, een axiologisch beeld van de ziel, religieus resp. zedelijk bepaald. Op de vraag of in de psychiatrie, ook buiten de rechtbankexpertise, een waardeoordeel wel gemist kan worden, kom ik straks nog terug.

Tegenover de romantische psychici plaatsten zich in Duitsland in de vorige eeuw de niet minder romantische somatici. Hun overtuiging was dat de onsterfelijke ziel niet ziek kan zijn. Alleen het aardse, stoffelijke lichaam kan ziek worden. Friedrich Nasse heeft zich o.a. bezig gehouden met de psychologische functies van het hart. Jacobi beschrijft alle mogelijke lichamelijke ziekten als grondstoornissen, waarvan krankzinnigheid de psychische uitdrukkingsvorm is en hij spreekt dan ook niet van geestesziekten doch van „met krankzinnigheid verbonden ziekten”. Ook Flemming zocht de pathogenese van geestesziekten uitsluitend in lichamelijke ziekten, voornamelijk die van het spijsverteringskanaal en het abdominale ganglionsysteem.

Door Wilhelm Griesinger wordt aan al deze speculatief-filosofische benaderingen in de Duitse psychiatrie een eind gemaakt en hij stoot door naar een mechanistisch-materialistisch beeld van de psyche, dat tot op deze dag het psychiatrisch denken in hoge mate is blijven beheersen. De korte formule waarin zich dit beeld laat uitdrukken is: „Geestesziekten zijn hersenziekten”. Nu was er in zijn dagen over de hersenen nog niet erg veel bekend. In zoverre was zijn uitspraak een postulaat. Hij kwam hiertoe omdat hij als medicus van zijn tijd ziekte wilde definiëren naar het orgaan dat er de zetel van is, de sedes morbi. Voor het ontwerp van een psychiatrisch ziektebegrip zag hij dan ook maar één mogelijkheid, namelijk de vraag op te werpen: Welk orgaan moet overal en altijd ziek zijn als krankzinnigheid bestaat? Voor hem stond vast dat dit het hersenorgaan moest zijn en dat alleen de pathologische anatomie van de hersenen als grondslag voor een wetenschappelijke fundering en uitbouw van de psychiatrie zou kunnen dienen.

We weten hoezeer dit beeld van de psyche in de landen van de Duits-talige invloedsfeer van betekenis is geweest en via Wernicke en Kleist, anderzijds via Bonhoeffer diep in het denken van de West-europese psychiatrie heeft wortelgeschoten. Griesinger heeft door de oprichting van het „Archiv für Psychiatrie und Nervenkrankheiten” in 1867 en door de omvorming van de krankzinnigenafdeling in de